

ҚАСДДАН БАДАНГА ОҒИР ШИКАСТ ЕТКАЗИШ ЖИНОЯТИ ТУШУНЧАСИ.

Жиноят ишлари бўйича
Шаҳрисабз туман суди тергов судьяси

С.Ф.Ботиров

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 25-моддасига кўра, яшаш ҳуқуқи ҳар бир инсоннинг ажралмас ҳуқуқидир ва у қонун билан муҳофаза қилинади. Инсон ҳаётига суиқасд қилиш энг оғир жиноятдир.

Бугунги кунда инсон ҳуқуқ ва эркинликлари олий қадрият сифатида қаралар экан унинг ҳаёти ва соғлиғига қарши қилинган ҳар қандай тажовуз жиноий жавобгарлик сифатида баҳоланиб, бу қилмиш учун жазонинг муқаррарлиги таъминланади.

Инсонни ҳаётига суиқасд қилиш орқали унинг яшашга бўлган ҳуқуқидан маҳрум қилиш бевосита қасддан ва эҳтиётсизлик орқали содир этилиши сабабли жавобгарлик ва жазо масаласи ҳам ушбу жиноятнинг содир этилиши мотив ва мақсадига боғлиқ равишда баҳоланади.

Инсон соғлиғига қарши тажовуз, жумладан соғлиқка етказилган тан жароҳатлари оғирлик даражасига кўра бир неча турга бўлиниб, улар енгил, ўртача оғир ва оғир тан жароҳатлари бўлиб, ушбу оғирлик даражалари судга оид тиббий экспертиза хулосалари асосида аниқланади.

Инсон ҳаётига тажовузнинг барча шакллари, хусусан қасддан одам ўлдириш, эҳтиётсизлик орқали одам ўлдириш ва баданга тан жароҳатлари етказишга оид барча турдаги жиноят ишлари жиноят ишлари бўйича судлар томонидан кўриб чиқилади.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 26-моддасида, инсоннинг шаъни ва қадр-қиммати дахлсиздир, ҳеч нарса уларни камситиш учун асос бўлиши мумкин эмасни, ҳеч ким қийноққа солиниши, зўравонликка, бошқа шафқатсиз ёки

гайриинсоний ёки инсон қадр-қимматини камситувчи муомалага ёхуд жазога дучор этилиши мумкин эмаслиги, ҳеч кимда унинг розилигисиз тиббий ва илмий тажрибалар ўтказилиши мумкин эмаслиги мустаҳкамлаб қўйилган.

Фуқароларнинг соғлиғи ёки жисмоний дахлсизлиги ҳуқуқнинг турли соҳалари нормалари орқали, уларнинг ўзига хос воситалари билан, жумладан, жиноят қонуни томонидан фуқаролар соғлиғига турли хилдаги тажовузларни содир этганлик учун жавобгарлик белгиланган нормалар орқали ҳам қонунга хилоф хатти-ҳаракатлардан муҳофаза қилинади.

Баданга шикаст етказишни ўзга кишининг соғлиғига унинг хоҳишига зид равишда, ташқи муҳит омиллари таъсири остида тўқималар ёки аъзоларнинг анатомик бус-бутунлиги ёки физиологик функциялари бузилишига сабаб бўлган гайриқонуний зарар етказиш, деб таърифлаш мумкин.

Жиноят кодексида юз берган оқибатларга қараб баданга оғир (ЖК 104-моддаси), ўртача оғир (ЖК 105-моддаси) ва енгил (ЖК 109-моддаси) шикаст етказганлик учун дифференциалаштирилган жавобгарлик назарда тутилади.

Ўзбекистон Республикасининг ЖК 17-моддасида баданга шикаст етказганлик учун жиноий жавобгарликка тортилиши бўлиши мумкин бўлган шахсларнинг минимал ёши белгиланган. Қасддан баданга оғир шикаст етказганлик (ЖК 104-моддаси), қасддан баданга ўртача оғир шикаст етказганлик (ЖК 105-моддаси), кучли руҳий ҳаяжонланиш ҳолатида қасддан баданга оғир ёки ўртача оғир шикаст етказганлик учун (ЖК 106-моддаси) жиноятни содир этгунга қадар ўн тўрт ёшга тўлган шахслар жавобгар бўладилар.

Ҳаёт учун хавфли шикастлар деганда, жиноятчи томонидан содир этилаётган пайтида жабрланувчининг ҳаёти учун хавф туғдирувчи шикастларни етказиш тушунилади, бундай шикастларга тиббий ёрдам кўрсатилмаса, жабрланувчининг ўлимига сабаб бўлиши мумкин бўлган шикастлар киради.

Соғлиққа реал (ҳақиқий) зарар етказиш шахснинг соғлиғига турлича шикаст етказиш ёки соғлиқнинг муайян муддатга издан чиқишида ифодаланади.

Меҳнат қобилиятини йўқотиш даражаси фоизларда аниқланади ва етказилган шикаст меҳнат қобилиятининг қисман ёки бутунлай йўқотилишига сабаб бўлади.

Баданни тузалмайдиган қилиб хунуклаштириб юборишда намоён бўладиган эстетик мезон ўзига хос хусусиятга эга. Бунда етказилган шикаст натижасида жабрланувчи баданининг хунуклашганлиги унинг руҳан эзилишига олиб келади. Шикастнинг оғирлиги оқибат-натижада, аввало, жабрланувчининг бадани хунуклашгани сабабли бўладиган руҳан эзилишлари билан боғлиқдир.

Баданга шикаст етказиш, ЖК 104-моддасида назарда тутилган аломатлардан лоақал биттаси мавжуд бўлса, оғир деб топилади.

Баданга ҳаёт учун хавфли бўлган оғир шикаст етказиш. Бу баданга шикаст етказишнинг энг кўп тарқалган турларидан биридир. Бундай шикастлар одатда ўлим билан тугайди ёки жабрланувчининг ҳаётига бевосита хавф туғдиради.

Бирор-бир оқибат юз беришидан қатъий назар, ҳаёт учун хавфли шикаст етказилган пайтдан жиноят тугалланган ҳисобланади ва жиноий жавобгарлик вужудга келади.

Ўзбекистон Республикаси ЖК 104-моддасида баданга оғир шикаст етказилганлик натижасида руҳий касалга чалиниш кўрсатиб ўтилган, бунда жабрланувчи одатда ўзи қилаётган ҳаракатларнинг хусусиятини англаш қобилиятини йўқотади ва одамлар билан мулоқот қилишдан маҳрум бўлади. Гарчи баданга етказилган шикаст ҳаёт учун хавфли бўлмаса ёки аъзо ишдан чиқмаса-да, жабрланувчи умуман соғлиқнинг бузилиши натижасида меҳнат қобилиятининг ўттиз уч фоизидан кам бўлмаган қисмини доимий йўқотса баданга оғир шикаст етказиш деб ҳисобланади.

Меҳнат қобилиятининг йўқотилиши турғун бўлиши керак: дейилганида меҳнат қобилиятини доимий ёки номуайян узок муддатга йўқотилиши тушунилади.

Қасддан одам ўлдиришда бўлгани сингари айбдорнинг қилмишини ЖК 104-моддаси 3-қисми билан квалификация қилиш учун баданга етказилган оғир шикаст ва юз берган ўлим ўртасида сабабий боғланиш мавжудлиги аниқланади.

Мазкур жиноятларни фарқлаш учун жабрланувчининг ўлими юз берган вақт эмас, балки айбдорнинг юз берган оқибатларга руҳий муносабати ҳал қилувчи омил ҳисобланади.

ЖК 104-моддаси 3-қисмида жавобгарлик белгиланган жиноятнинг субъектив томони ўзига хослиги билан ажралиб туради ва баданга етказилган шикаст ва юз берган ўлимга нисбатан айбни алоҳида-алоҳида аниқлашни талаб қилади, яъни бу ерда айбнинг мураккаб шакли мавжуд бўлади.

ЖК 104-моддасининг 3-қисмида назарда тутилган жиноят мураккаб, таркиблидир. Бу ерда иккита жиноят – қасддан баданга оғир шикаст етказиш ва эҳтиётсизликдан одам ўлдириш битта таркибга бирлаштирилган. Шу муносабат билан, башарти айбдор шахснинг баданга оғир шикаст етказиши тўғри ёки эгри қасд билан содир этилган ва эҳтиётсизликдан ўлим рўй берган бўлса, бунда унинг қилмиши жабрланувчининг ўлимига сабаб бўлган баданга оғир шикаст етказиш сифатида ЖК 104-моддаси 3-қисми билан квалификация қилинади.

Демак, баданга жабрланувчининг ўлимига сабаб бўлган оғир шикаст етказиш ва қасддан одам ўлдириш таркибларини фақат айбдор қасдининг мазмуни ва йўналишига қараб фарқлаш мумкин.